

تاریخچه‌ی تأسیس مدارس‌ی ایرانیان استانبول

علی رسول‌زاده اصل
کارشناس وزارت آموزش و پرورش

محلّه‌ی «والده‌خان» در جوار مسجد فعلی ایرانیان، در اتاقی استیجاری با ظرفیت ۹ دانش‌آموز، اولین کلاس درس شکل گرفت. **میرزا علی‌آقای خوئی** تدریس این کلاس را به عهده گرفت. پس از ایشان، **حاج نجف خوئی** و سپس **حاج رضا قلی‌خان خراسانی** مسئولیت آموزش در این مکتب نوپا را عهده‌دار شدند. با انتشار خبر تأسیس این مؤسسه‌ی فرهنگی بین ایرانیان مقیم استانبول، روز به روز بر تعداد دانش‌آموزان آن افزوده شد؛ به طوری که تعداد آن‌ها بالغ بر ۳۰ نفر شد. لذا به‌خاطر ضیق مکان، کلاس درس در بلدیزخانه‌ی **محمودپاشا**، در اتاقی استیجاری و نسبتاً بزرگی افتتاح شد. این کلاس جدید که در منزل مسکونی **حاج صمد صدقیانی** تشکیل یافت، توسط یکی از بازرگانان ایرانی‌تبار که علاقه‌ی شدیدی به تعلیم و تربیت داشت، اداره می‌شد. این بازرگان فرهنگ‌دوست که

تأسیس مجتمع آموزشی ایرانیان در استانبول، مقارن با آخرین سال‌های حکومت امپراتوری عثمانی، یعنی سال ۱۲۶۳ هجری شمسی (۱۸۸۴ میلادی) بود. این مدرسه از آن تاریخ تاکنون بدون وقفه به فعالیت خود ادامه داده است. برای بررسی تاریخچه‌ی مجتمع لازم است عوامل و شرایط اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی که به تشکیل اولین هسته‌ی مدرسه ایرانیان در سال ۱۸۸۴ میلادی انجامید، مورد بررسی قرار گیرد. جمعی از ایرانیان، به منظور حفظ و احیای ملیت و مذاهب خود تصمیم گرفتند، یک مؤسسه‌ی فرهنگی تأسیس کنند و در همین اساس جلسه‌ای تشکیل دادند. در این جلسه مقرر شد که برای تعلیم فرزندان ایرانیان مقیم استانبول یک کلاس درس تشکیل شود. در پنجم صفر سال ۱۳۰۱، مطابق با سال ۱۲۶۳ هجری شمسی، در

حاج رضا قلی خان نام داشت، نشستی را با شرکت ایرانیان مقیم استانبول در حضور سفیر وقت ایران ترتیب داد. در این جلسه مقرر شد، به منظور تقویت بنیه‌ی مالی مدرسه، از سوی سفارت ایران در ترکیه کنسرتی در محله‌ی تپه‌باشای استانبول ترتیب داده شود و از محل درآمد حاصل از فروش بلیط ورودی، ساختمانی برای مدرسه احداث شود. درآمد این کنسرت بالغ بر ده هزار لیر طلا شد. با این مبلغ خانه‌ای نزدیک سفارت ایران خریداری و به مدرسه اختصاص داده شد. پس از گذشت چند سال، ساختمان مذکور به فروش رسید و مدرسه‌ی ایرانیان به مکان دیگری در محله‌ی سلطان احمد، جنب عدلیه‌سرا، یعنی دادگستری مرکزی فعلی استانبول، انتقال یافت. در سال ۱۲۷۹ هجری شمسی، **مظفرالدین شاه قاجار** در سر راه خود به اروپا وارد شهر استانبول شد و در محله‌ی «بکیرکاپی» مورد استقبال ایرانیان استانبول قرار گرفت. ایرانیان این دیدار، خواستار تأسیس یک بیمارستان ایرانی در استانبول شدند. مظفرالدین شاه، به

دریافت کرد و به انضمام دو هزار لیر طلا از ماترک **حاج محمدحسن خان آقاکاشی** جواهرفروش، مدرسه را در «چمبرلی‌ناش»، پلاک ۲۴ دایر ساخت.

تا سال ۱۹۳۴، مدرسه‌ی ایرانیان در منطقه‌ی دیزداریه پلاک ۲۴ دایر بود. پلاک مذکور یک باب خانه‌ی بزرگ سه طبقه با حیاط و یک کانال زیرزمینی متصل به دریا بود. این منزل توسط دولت ایران خریداری شده

بود. ولی به علت ممنوعیت ثبت املاک به نام دولت‌های خارجی در ترکیه، به میرزا محمودخان، سفیر وقت ایران دستور داده شد که ساختمان مذکور را به نام خود ثبت کند و طی یک وکالت محضری، استفاده از عین ساختمان و عبادت آن را به مدرسه‌ی ایرانیان وقف نماید.

در سال ۱۳۱۳ هجری شمسی، به دعوت **مصطفی کمالی آتاترک**، **رضاشاه** به استانبول که پایتخت دولت ترکیه بود سفر می‌کند. در این سفر آقای **باقر کاظمی**، وزیر خارجه‌ی وقت ایران و آقای **یعقوب نجف‌زاده**، مدیر مدرسه و تنی چند از ایرانیان مقیم استانبول درخواست می‌کنند که مدرسه‌ی ایرانیان به محل سابق خود در سلطان احمد منتقل شود. رضاشاه دستور می‌دهد که ساختمان بیمارستان را به مدرسه اختصاص دهند، بیمارستان منحل شود و ایرانیان برای

معالجه به سایر بیمارستان‌های ترکیه در استانبول مراجعه کنند. از آن تاریخ تاکنون مدرسه‌ی ایرانیان در سلطان احمد واقع است. بعد از **یعقوب نجف‌زاده**، مدیریت مدرسه به **اسکندرخان** و سپس به **علی جواهرکلام** واگذار شد. ولی به دنبال اعلام مخالفت اداره‌ی معارف ترکیه با مدیریت جواهرکلام، آقای **جعفر هاشم‌ناهد** به عنوان مدیر مدرسه انتخاب و معرفی شد. آقای ناهید که مورد قبول اداره‌ی معارف ترکیه و نیز ایرانیان بود، تا سال ۱۹۳۹ میلادی مدیریت مدرسه را عهده‌دار بود.

پی‌نوشت—

۱. Bakırkayı

۲. Beyazıt

میرزا علی اصغر آتابک به اتفاق **محمودخان**، سفیر وقت ایران در ترکیه، مأموریت داد تا از ساختمان مدرسه در سلطان احمد بازدید کند. بازدیدکنندگان گزارش مفصلی از وضعیت مدرسه تهیه و به شاه تسلیم کردند. شاه پس از ملاحظه‌ی گزارش فرمان داد که ساختمان مدرسه به بیمارستان اختصاص یابد. به مدت دو سال، سالانه ۵۰۰ تومان از سوی دولت ایران به مریض‌خانه‌ی ایرانیان در استانبول اختصاص یافت. پس از آن، این اعانه نیز قطع شد. با قطع شدن اعانات دربار، انجمن خیریه‌ی ایرانیان، با کمک و مساعدت ایرانیان بیمارستان را اداره می‌کرد. بیمارستان مذکور از بهترین و مجهزترین بیمارستان‌های آن زمان استانبول بود. با بیمارستان‌های مدرن روز رقابت می‌کرد و در آن زمان ۴۰ تخت‌خواب داشت. در تأسیس و راه‌اندازی بیمارستان، ایرانیان خیرخواه کمک‌های شایان توجهی کرده بودند. هم‌اکنون سنگ‌نوشته‌ای در راهرو مجتمع آموزشی ایرانیان در استانبول نصب شده است که روی آن فهرستی از نام افراد نیکوکار که به بیمارستان و نیز به مدرسه‌ی ایرانیان کمک مالی کرده‌اند، به چشم می‌خورد.

در پی اختصاص ساختمان مدرسه به بیمارستان، مدرسه‌ی ایرانیان به خانه‌ی **حاج میرزا حسن خیرالملک** در محله‌ی «بازید» انتقال یافت. تا سال ۱۲۸۶ هجری شمسی، حاج‌رضاقلی‌خان هم‌چنان مدیریت مدرسه را به عهده داشت. در همین سال ایشان از مدیریت کناره گرفت و مدیریت به **سیدمحمد توفیق همدانی ایرانی**. تحصیل کرده‌ی انگلستان واگذار شد. در سال ۱۲۸۷، مدرسه طی حادثه‌ای دچار حریق شد. در پی این حریق، انجمن خیریه‌ی ایرانیان، مبلغی بابت بیمه از کمپانی